

In Kleio XI, no. 3, pag. 90 e.v. wordt door Dr. M.B. van der Hoeven gereageerd op onze recensie van zijn boekje over de grote ontdekkingsreizen (Kleio VIII, no. 8/9, pag. 295 e.v.).

Hierin wezen wij op een aantal onnauwkeurigheden, die op enkele plaatsen een o.i. onjuist beeld van de situatie gaven, terwijl we tevens nader ingingen op de didactische mogelijkheden van dit cahier.

Wij ontzeggen Dr. van der Hoeven allerminst het recht om op onze recensie te reageren, integendeel. De - op zijn zachtst gezegd - geprikkelde toon van deze reactie en de aard van de daarin aan ons adres geuite beschuldigingen heeft ons echter verbaasd.

Heeft een verweer tegen een dergelijke aanval enige zin? Moeten we de zaken nu gaan omdraaien en zeggen dat Dr. van der Hoeven zich te buiten gaat aan verkeerd en onnauwkeurig citeren, enz.? Het komt ons tamelijk onvruchtbaar voor. Anderzijds, onze goede naam is door Dr. van der Hoeven danig in het geding gebracht. In de slottirade van zijn aanval heeft hij ons de weg gewezen om aan deze nietes-welies situatie te ontkomen. Hij stelt daar n.l. vast, waaraan z.i. een critiek moet voldoen, zoals het vermelden van literatuur en het citeren van gewraakte passages. Daarom willen we langs deze weg - nogmaals - proberen aan te tonen, dat onze recensie op redelijke overwegingen gebaseerd was, al vragen wij ons af, of de woordkeus van onze recensie zodanig was dat een snerende en hatelijke toon in de reactie op zijn plaats is.

Wij stelden, dat de schets van de ontdekkingsreizen o.i. onnauwkeurig was, haastig geschreven wellicht, en signaleerden een aantal tekortkomingen, waarop deze overtuiging gebaseerd was - en is -. Nergens echter zijn wij ons aan ironie of hatelijkheden te buiten gegaan. Ook de deskundigheid of goede trouw van de schrijver is door ons niet in twijfel getrokken.

Dr. van der Hoeven zegt, dat wij hem aanvallen op dingen, die niet in zijn boekje staan. In het voorbijgaan wijzen we er op dat het door hem tussen aanhalingstekens geplaatste "zorgeloos iets opschrijft" door ons nergens gebruikt is en evenmin hebben we gezegd, dat priesterkoning Johannes ontbreekt. We stelden alleen maar vast dat hij niet op pag. 8 genoemd wordt, waar hij o.i. zeker op zijn plaats zou zijn geweest.

Dr. van der Hoeven heeft gelijk als hij zegt, dat hij op deze zelfde bladzijde het woord motieven niet heeft gebruikt, dat hebben wij trouwens ook niet gezegd. Doch als daar van Prins Hendrik de Zeevaarder gezegd wordt dat hij bezeten was van geloofsidealen, een goed politicus was, die de belangen van Portugal behartigde en een open oog had voor de economische voordelen, dan hebben we daar in een notedop een beeld van de motieven om de reizen rond

Afrika te ondernemen. Is dat nu zo "ruw en haastig" door ons gesproken? "Ergerlijk" is het woord, dat Dr. van der Hoeven gebruikt om ons commentaar op het kaartje van pag. 12 te gispen. Om dit waardeoordeel toe te lichten, citeert hij eerst onze critiek en geeft dan het onderschrift van het desbetreffende kaartje ... voor de helft weer. Het volledige onderschrift luidt n.l. : "Zo kon de kaart aangevuld worden na de tocht van Bartholomeus Dias. De rivieren (Nijl en Kongo) heeft men er maar wat "vrij" ingetekend; de loop er van was geheel onbekend. "

Dat door deze formulering de suggestie gewekt kan worden dat die kaartentekende "men" een of andere Portugees is geweest, vinden wij niet zo ongerijmd. Temeer niet, als men bovenaan pag. 13 nog leest:

"Door de activiteiten van de Portugezen kon de kaart belangrijk aangevuld worden; het kaartje toont dit aan".

Terecht valt Dr. van der Hoeven over onze samentrekking "mystieke fanatieke Don Quichotte". Deze staat niet in zijn boekje en we trekken de opmerking dan ook - onder excuses aan de auteur - terug.

De term mystiek t. a. v. Columbus wordt op pag. 13 gebruikt en fanatiek is onze samenvatting van de karakteristiek op pag. 17, waar ook - met instemming van Dr. van der Hoeven - de benaming Don Quichotte prijkt. In hoeverre deze visie op Columbus genuanceerd te noemen valt, make ieder voor zich uit. Ter vergelijking willen we wel wijzen op het beeld van deze zeeman, zoals dit te vinden is bij Morison of Hale 1).

Wij hebben opgemerkt, dat het ons overdreven voorkomt het uitvinden van nautische instrumenten af te wachten alvorens men de ontdekkingsreizen langs de Afrikaanse kust kon ondernemen. Hierin ziet Dr. van der Hoeven een aanval op Dr. M. Robson. Hij eist nu, dat wij tegenover deze "kei der historische wetenschap" een andere "kei" in het veld brengen en zegt, dat onze mening anders "gratuit" en "zonder waarde" is. Hier raakt Dr. van der Hoeven dunkt ons een punt van grote betekenis: is iemands mening waardeloos geworden, wanneer hij niet een of andere autoriteit kan citeren?

Een actuele vraag! Ons antwoord hierop verschilt duidelijk van dat van Dr. van der Hoeven.

Intussen houden wij staande, dat voor het ondernemen van kustreizen langs Afrika (dus niet de oversteek van Columbus, e.d.) het uitvinden van die nautische instrumenten geen noodzakelijke voorwaarde was. Ervaring, opgedaan op zich steeds verder uitstreckende tochten, is hiervoor voldoende. Het gebrek aan goede instrumenten staat zelfs het ondernemen van nog grotere reizen niet in de weg 2).

Dr. van der Hoeven noemde nog meer punten, waar hij het niet mee eens is. Zijn - evenals onze - bezwaren richten zich voornamelijk op onduidelijk proza. Het stukje over Peter Martyr is hier een duidelijk voorbeeld van. Wij bedoelden met die "te grote lof" de mededeling dat hij een van de bekendste geographen was - Dr. van der Hoeven dacht dat wij ontkenen, dat Martyr iets bepaalds gezegd had 3).

En tenslotte: Tahiti is wel degelijk door Wallis het eerst ontdekt 4).

Wij menen in deze dupliek aan de boven aangehaalde eisen van Dr. van der Hoeven beantwoord te hebben. Wij blijven het echter betreuren dat Dr. van der Hoeven gemeend heeft zijn repliek te moeten afsluiten met een slotaccord, waarin de ergernis overheerst. Deze ergernis moet Dr. van der Hoeven de suggestie uit de pen hebben doen vloeien, dat het ons aan fatsoensnormen ontbreekt.

H. J. M. Claessen

J. G. Kikkert

NOTEN

Noot 1.

S. F. Morison, "Columbus de Zeevaarder." Utrecht/Antwerpen 1957, p. 11 en 12.

John R. Hale, "De Grote Ontdekkingsreizen." Amsterdam 1967, p. 52, 60.

Zie verder:

Ch. Verlinden, "Columbus." Den Haag 1962, p. 92 e.v.

N. J. Berrill, "Journey into Wonder." New York 1961, p. 52, 53.

R. Caddeo, in zijn inleiding op:

Christoph Kolumbus: "Bordbuch". Zürich/Leipzig 1941, p. 7 e.v.

Noot 2.

Voor ontdekkingsreizen in de Oudheid, met zeer primitieve instrumenten ondernomen, verwijzen we naar:

L. Casson, "Scheepvaart in de Oudheid." Utrecht/Antwerpen 1964, op diverse plaatsen.

R. Hennig. "Terrae Incognitae." Deel I, 2e druk. Leiden 1944, p. 63 e.v.,
80 e.v., 86 e.v., 96 e.v., etc.

Voor ontdekkingsreizen door de Polynesiërs ondernomen, eveneens met zeer gebrekkige - en ten dele geheel ontbrekende - hulpmiddelen:

Andrew Sharp, "Ancient Voyagers in the Pacific." Harmondsworth/Middlesex
1957. passim.

Andrew Sharp, "Ancient Voyagers in Polynesia." London 1964, passim.

en commentaren hierop in:

J. Golson (ed), "Polynesian Navigation. A Symposium on Andrew Sharp's Theory of Accidental Voyages." Wellington 1962.

Voor reizen door Vikingen ondernomen:

"The Vinland Sagas; the Norse Discovery of America." Translated and Introduced
by M. Magnusson and H. Palsson. Harmondsworth/ Middlesex 1966, p. 10 ev.

Noot 3.

Voor uiteenlopende oordelen over Peter Martyr verwijzen we naar:

H. J. Wood, "Exploration and Discovery." London 1958, p. 59, 66, 81, 93.

H. Baudet, "Het paradijs op Aarde." Assen 1959, p. 41 e.v.

J. B. Parry, "Het Tijdperk van Ontdekkingen 1450 - 1650." Amsterdam 1963,
p. 161 e.v.

Margaret T. Hogden, "Early Anthropology in the 16th and 17th Centuries."
Philadelphia 1964, p. 30 e.v.